

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ВИВЧЕННЯ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
МАЙБУТНІМИ УЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Мужикова І.М.

В статті розглянуто систему методичного забезпечення процесу вивчення образотворчого мистецтва майбутніми учителями початкових класів. З'ясовано можливості діагностування засвоєного студентами навчального матеріалу в умовах кредитно-модульної системи.

Запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу, що діє у багатьох зарубіжних країнах й опановується провідними вищими навчальними закладами України, має суттєво вплинути на якість вищої освіти та забезпечити конкурентоспроможність випускників на європейському рівні праці. Кредитно-модульна система організації навчання запроваджується з метою подальшої демократизації навчального процесу, організації найбільш раціонального і ефективного засвоєння знань, стимулювання суб'єктів учіння до систематичної навчальної праці, посилення мотиваційного компонента, формування самооцінювальних дій і перетворення контролю на дієвий механізм управлінського процесу [3].

Сучасність вимагає від вчителя початкових класів розвинутого мислення, вміння оцінити нові факти, ідеї, явища, здатності до сприйняття, осмислення, відбору та використання нової інформації. Система знань та умінь здобутих у період навчання повинна стати основою, необхідною для подальшої освіти та самоосвіти, розвитку пізнавальних інтересів, здатності орієнтуватися та застосовувати знання в нестандартних умовах.

Практика підготовки учителів початкових класів до керівництва образотворчою діяльністю дітей базується на досвіді, накопиченому художньою педагогікою у галузі навчання академічної художньої грамоти у

спеціальних закладах освіти та підготовки вчителів образотворчого мистецтва (І. Глінська, Є. Кондахчан, Г. Лабунська, М. Ростовцев, А. Фомічов). Вона зорієнтована на сучасні тенденції розвитку загальної мистецької освіти (Е. Белкіна, Л. Масол, Л. Любарська, Б. Неменський, М. Рєзніченко, Н. Фоміна). М. Кириченко, В. Кузін, М. Ростовцев вивчення образотворчого мистецтва майбутніми учителями початкових класів безпосередньо пов'язують із опануванням образотворчої грамоти. С. Коновець, Л. Масол, О. Михайлюк, Н. Сокольникова вбачають можливим опанування образотворчого мистецтва шляхом освоєння художнього образу як основи художньо-образного сприймання і художньої діяльності.

В умовах кредитно-модульної системи організації навчання вбачається актуальним дослідження процесу вивчення образотворчого мистецтва майбутніми учителями початкових класів та, зокрема, його методичного забезпечення. Засвоєння навчального матеріалу курсу “Методика викладання образотворчого мистецтва з практикумом” в нових освітніх умовах підготовки фахівців вимагає: узгодження модульно-рейтингової системи навчання із змістом дисципліни, опрацювання сучасних методів оцінювання знань студентів, виявлення специфіки застосування даної технології при вивченні практичних курсів, зокрема мистецьких.

Вивчати – опановувати, набувати певних знань, досягати за допомогою навчання. В Українському педагогічному словнику навчання тлумачиться як цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини. Це двосторонній процес складовими якого є діяльність учня – учіння і діяльність учителя – викладання [1]. Вивчення образотворчого мистецтва майбутніми учителями початкових класів ми розглядаємо як процес засвоєння студентами знань, та оволодіння уміннями і навичками у галузі образотворчого мистецтва, які необхідні для ефективного керівництва образотворчою діяльністю молодших

школярів і достатні для особистісного розвитку та зростання професіоналізму майбутніх педагогів.

Основними етапами процесу засвоєння знань та вироблення умінь науковці (П. Гальперін, Д.Ельконін, А.Леонт'єв, І.Лернер, О. Савченко,) вважають їх сприймання, осмислення, запам'ятовування та застосування. Застосування знань у знайомій ситуації, вважає І.Я.Лернер, неможливе поза застосуванням способів діяльності, а застосування у новій ситуації неможливе поза творчим пошуком. Вироблене емоційне ставлення піднімає засвоєні знання, способи діяльності і творчий досвід на новий рівень особистісної цінності. Цілісний процес формування знань, вмінь, творчості знаходить своє завершення у ціннісному сприйнятті особистістю всього засвоєного [2,с.91].

Дисципліна “Методика викладання образотворчого мистецтва з практикумом” включає три змістові модулі, тематика яких відповідає основним розділам курсу: “Основи образотворчої діяльності” (передбачає уточнення та систематизацію знань студентів про різновиди образотворчого мистецтва, правила і прийоми виконання зображення на площині, виражальні можливості різноманітних технік і матеріалів, художнє сприймання та оцінювання мистецьких творів); “Методичні основи навчання образотворчого мистецтва у загальноосвітній школі” (теоретичний аспект проблем загальної мистецької освіти: мета, завдання та зміст дисципліни “Образотворче мистецтво” у початкових класах загальноосвітньої школи; методи та прийоми навчання образотворчого мистецтва; основи планування навчальної діяльності школярів); “Основи дитячої образотворчої діяльності” (вікові та психологічні особливості образотворчої діяльності дітей молодшого шкільного віку та методика організації образотворчої діяльності учнів, оцінювання її результатів).

Структуру методичного забезпечення кожного модуля утворюють: зміст теоретичних знань; перелік основної та додаткової літератури; плани практичних занять які включають питання для обговорення та завдання для

практичної роботи; перелік завдань, які виконуються на лабораторних заняттях та завдання для самостійної роботи, а також інструктивно-методичні матеріали щодо їх виконання; завдання для модульного контролю. Цілісність процесу навчальної діяльності студентів забезпечує ознайомлення їх з програмою дисципліни, метою курсу та обсягом знань і умінь, які мають бути сформованими за час його вивчення, загальним обсягом завдань для практичної та самостійної роботи, зразками їх виконання, завданнями для модульного контролю, критеріями оцінювання навчальної діяльності, а також із термінами виконання практичних робіт.

Основу методичного забезпечення курсу "Методика викладання образотворчого мистецтва з практикумом" складає система завдань для практичної роботи. Зміст кожного завдання побудовано таким чином, щоб створити умови для його раціонального засвоєння. Це передбачає: ознайомлення із основними поняттями певної теми; ознайомлення із творами відповідного виду образотворчого мистецтва; практичну роботу зі створення власного художнього образу згідно до завдання із використанням способів зображення, виражальних засобів та техніки виконання; розробку навчальної теми, яка може бути використана на уроках образотворчого мистецтва у початкових класах під час педагогічної практики чи у самостійній діяльності майбутнього вчителя; аналіз та оцінювання дитячих робіт з даної теми різних рівнів якості.

Особливого значення надається спрямуванню на виразність створюваного у практичних роботах образу, що сприяє більш швидкому усвідомленню студентами потреби освоєння, зображальної грамоти, відчуття нерозривного зв'язку між відображенням і вираженням, художнього бачення одного через інше.

Внутрішня диференціація навчального процесу передбачає різну за ступенем складність завдань і самостійність їх виконання. Застосування різноманітних методів і прийомів навчання (розповідей та наочних

демонстрацій, діяльнісного та асоціативно-емоційного способів представлення інформації, ігор, практичних вправ, які стимулюють навчальну діяльність) спрямовується на донесення змісту навчальної дисципліни до всіх студентів. Їм надається можливість вибору варіанту вирішення завдання стосовно виражальних засобів, стилю та техніки зображення; шляхів розробки навчальної теми; виявлення власного ставлення до творів образотворчого мистецтва та дитячих малюнків. Можливість вибору повинна закладається у самому завданні, при цьому контролюються і оцінюються не лише результати, а й процес учіння.

Частиною комплексу методичного забезпечення курсу є система унаочнення, яка покликана проілюструвати кожний елемент знань та вмінь, закладених у програму. Вона включає підібрані до кожного навчального завдання різноманітні ілюстративні матеріали: репродукції творів видатних майстрів світового образотворчого мистецтва, радянського мистецтва та мистецтва України; авторські роботи сучасних художників, або їх репродукції; студентські навчальні роботи; навчальні, а також творчі малюнки дітей молодшого шкільного віку; навчально-методичні розробки виконання зображень; схематичні побудови, моделі різноманітних об'єктів. Наочний матеріал передбачає демонстрацію виконання завдання у різних техніках та манерах, що допомагає студентам обрати уподобаний варіант вирішення навчального завдання. Особливе значення надається педагогічному малюванню.

Запровадження кредитно-модульної системи у процес підготовки вчителя дозволяє забезпечити відкритість контролю та сприяє об'єктивності оцінювання навчальних досягнень студентів. Від своєчасності та об'єктивності контролю залежать діагностування ступеню засвоєння студентами навчального матеріалу, прогнозування шляхів удосконалення методів вивчення дисципліни у цілому, мотивація та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів.

Освіченість особистості є результатом реалізації багатоаспектного змісту освіти. Складовими освіченості О.П. Рудницька називає пізнавальний, практичний та емоційний досвід суб'єкта, який набувається і у процесі навчання, і у процесі виховання [5]. У відповідності до структури освітнього змісту об'єктами контролю виступають: пізнавальний досвід (охоплює систему знань), практичний досвід (засвоєні вміння та навички: загальні, які стосуються організації розумової праці, і специфічно фахові), досвід творчої діяльності та емоційний досвід (виражається оцінним ставленням до мистецьких явищ і характеризується культурою почуттів).

Застосування науково обґрунтованих критеріїв оцінювання навчальних досягнень студентів є одним із найсуттєвіших чинників об'єктивної оцінки, що дозволяє вимірювати сформованість об'єктів оцінювання. Критеріями оцінювання навчальних досягнень щодо знань є їх якість (міцність, повнота, осмисленість, глибина, узагальненість, системність, дієвість). Рівень сформованості умінь характеризує здатність виконувати дії певним чином (копіювання зразка способу діяльності, виконання способу діяльності за зразком, за аналогією і в нових ситуаціях) та рівень оволодіння розумовими операціями (аналізом, синтезом, абстрагуванням, порівнянням, узагальненням). Рівень оволодіння досвідом творчої діяльності визначається здатністю виявляти та частково-пошуковим або пошуковим способом вирішувати проблему. Рівень оволодіння досвідом емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до мистецтва, до художньої діяльності визначається здатністю сприймати та інтерпретувати художній твір, проникати у сутність його образного смислу, вмінням висловлювати свої враження від мистецтва у власних оцінних судженнях [4,5].

Теоретичне осмислення проблеми діагностування ступеню засвоєння студентами навчального матеріалу з образотворчого мистецтва та методики його викладання дозволило дійти висновку, що отримати об'єктивну картину можливо за урахування пізнавального, діяльнісного та оцінного критеріїв.

Пізнавальний критерій допомагає визначити ступінь теоретичної підготовки майбутніх педагогів, обсяг та глибину набутих ними знань та вмінь з образотворчого мистецтва та методики його навчання. Його ознаки: усвідомлення змісту основних понять образотворчого мистецтва та методики його навчання молодших школярів; володіння термінологією образотворчого мистецтва, прийомами планування навчальної діяльності з образотворчого мистецтва.

Діяльнісний критерій відображає ступінь володіння знаннями та вміннями щодо способів створення художнього образу, здатність до самостійної образотворчої діяльності, рівень підготовки майбутніх педагогів до організації сприймання дійсності і мистецтва учнями початкових класів та керування практичною діяльністю молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва. Його характеризують: володіння основами образотворчої грамоти та засобами художнього вираження; усвідомлення вікових та психологічних особливостей образотворчої діяльності молодших школярів; володіння прийомами керування образотворчою діяльністю молодших школярів.

Оцінний критерій дозволяє виявити здатність майбутніх педагогів до естетичної оцінки мистецьких творів та результатів дитячої художньої творчості, глибину та обґрунтованість їх оцінних суджень. Його визначають такі ознаки: глибина сприймання художньо-образної мови мистецьких творів; усвідомлення естетичної цінності продуктів дитячої образотворчої діяльності; сформованість критеріальної системи оцінки результатів дитячої образотворчої діяльності.

Методичне забезпечення процесу вивчення образотворчого мистецтва майбутніми учителями початкових класів та діагностування навчальної діяльності майбутніх педагогів за означеними вище критеріями пройшло апробацію на заняттях з методики викладання образотворчого мистецтва. Отримані результати засвідчили ефективність запропонованої системи методичного забезпечення.

В умовах запровадження кредитно-модульної системи навчання у вищих закладах освіти виникає потреба в обговоренні проблем підготовки вчителів початкових класів до викладання образотворчого мистецтва, науковому обґрунтуванні, узагальненні та систематизації набутого у даній галузі досвіду, зокрема уточненні та конкретизації змісту об'єктів та критеріїв оцінювання навчальних досягнень студентів, поглибленого дослідження умов за яких стане можливим формування, виявлення та вимірювання у майбутніх учителів їх творчого та ціннісного досвіду.

Література:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К., 1997. – 376 с.
2. Дидактика средней школы / Под ред. М.А. Данилова, М.Н. Скаткина. – М.: Просвещение, 1975. – 303 с.
3. Євдокимов В.І., Микитюк О.М., Харченко Л.П., Луценко В.В. Болонський процес і кредитно-модульна система організації навчального процесу (методичні рекомендації для викладачів і студентів). – Харків: ХНУРЕ, 2004. – 40 с.
4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. – К., 2000.- 36 с.
5. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. – Навч. Посібник. – К., 2002. – 270 с.
6. Якиманская И.С. Проблема контроля и оценки знаний как предмет психолого-педагогического исследования // Психологические критерии качества знаний школьников: Сб. научн. трудов / Под ред. И.С. Якиманской. – М., 1990. – 142 с.

METHODICAL SUPPLYING OF PROCESS OF STUDY OF VISUAL ART BY THE FUTURE TEACHERS OF INITIAL CLASSES

Muzhikova I.M.

In article the system of methodical supplying of process of study of visual art by the future teachers of initial classes is considered. The opportunities of diagnosing of educational material learned by the students in conditions of credit-module system are established.